

แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุข
ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

Promoting the Participation of Religious Leaders to Strengthen Peace
in the Three Southern Border Provinces

ประจวบ ทองศรี

อาจารย์ประจำแผนกวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

tutalr@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ จำนวน 20 คน และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ มีดังนี้ 1) พัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาด้านกระบวนการมีส่วนร่วม 2) พัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น 3) การสร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกัน โดยใช้วิธีการขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างต่อเนื่องสำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม 5) การสร้างความรู้สึกร่วมกันของภาคภูมิใจสำหรับการปฏิบัติในการรักษา 6) ควรให้ผู้นำศาสนาได้มีบทบาทในการจัดอบรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่จะลงปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในพื้นที่

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม, ผู้นำศาสนา, เสริมสร้างสันติสุข, จังหวัดชายแดนใต้

Abstract

This research aim to study the promoting the participation of religious leaders to strengthen peace in the three southern border provinces. This research is both qualitative research. using participant and non-participant observation, in-depth and informal interview on 20 persons, and focus group discussion.

The study found that : The promoting the participation of religious leaders to strengthen peace in the three southern border provinces. The proposed guidelines are : 1) Development on religious leaders involved in the process. 2) Development of religious leaders who dare to comment. 3) creating common community awareness by means of a self-directed learning procedure. 4) promoting creative and integrative activities on the basis of well-balanced development for enhancing continuous social participation consciousness. 5) creating a sense of pride for the practices to sustain. 6) Should play a role in religious leadership training to government agencies to operate in the area about language, cultural and traditions of the area.

Keywords: Participation, Religious Leaders, Strengthen Peace, Southern Border Provinces

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าด้วย แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 ซึ่งพอสรุปได้ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตัดสินใจ การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบขององค์กรทางวิชาชีพหรือตาม สาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น การส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในการทางเมืองและจัดให้มี กฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนรวมทั้ง สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกระดับให้สามารถแสดงความคิดเห็นและสนองความต้องการของชุมชนในพื้นที่การส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนา การเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ ประชาชนได้ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2560) ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของ ภาคีเครือข่ายและการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนอย่าง กว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนา เพื่อมุ่งสู่ "สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง" อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยวางยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งหมด 6 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์สร้างความ เป็นธรรมในสังคม 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน 3) ยุทธศาสตร์

ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน 4) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน 5) ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และ 6) ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีมิติในการพัฒนานั้นได้ให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อความยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป โดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยเริ่มที่ตนเอง ตลอดจนเสริมสร้างบทบาทของครอบครัวให้สามารถจัดการตนเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครองและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลักการพึ่งตนเองและหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิคุ้มกัน และสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นทุกมิติ ทั้งเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาประเทศให้เกิดการอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยใช้กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนต่อไป

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชน นั่นคือการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำหมู่บ้านและโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำศาสนาที่เปรียบเหมือนเป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับประชาชนในชุมชนได้ยึดเหนี่ยวทางจิตใจสามารถช่วยแก้ปัญหา ช่วยคิด และช่วยตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ เพราะผู้นำศาสนามีคุณลักษณะหลายประการที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลในงานต่างๆ ของพัฒนาชุมชน เช่น เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่เคารพนับถือ เป็นที่พึ่งของประชาชนในชุมชน และที่สำคัญผู้นำศาสนาโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้พิจารณาทำความเข้าใจสิ่งแปลกใหม่ และสามารถถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจและยอมรับไปปฏิบัติได้ ผู้นำศาสนาจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน

การดำเนินการส่งเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำศาสนาซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลที่เอื้ออำนวยให้การพัฒนาบังเกิดผลลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะผู้นำศาสนาเป็นผู้นำและผู้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก รวมทั้งยังเป็นตัวแทนของประชาชนในการดำเนินงานประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ผู้นำศาสนาถือได้ว่าเป็นผู้แก้ปัญหาต่างๆ เบื้องต้นที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นการดำเนินงานของหน่วยงานที่จะลงพื้นที่ในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการประสานงานกับผู้นำศาสนาเป็นเพื่อจะได้ทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน หากขาดการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาถือได้ว่าการดำเนินงานเหล่านั้นอาจไม่ประสบความสำเร็จ จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้นำศาสนาถือได้ว่าเป็นผู้ที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

สันติภาพ สันติวิธี หรือสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยต่างมุ่งแสวงหาและมนุษย์ได้พยายามแก้ไขมาแต่โบราณ ซึ่งศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ เป็นต้น นั้นเกิดขึ้นก็ด้วยความปรารถนาที่จะสร้างสรรค์สังคมสันติสุข แต่สภาพแวดล้อมและผลประโยชน์ต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์เลือกที่จะเสริมสร้างหรือทำลายสันติภาพ นอกจากนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “สันติวิธี” หมายถึง วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความสงบ เป็นความสุขที่เกิดจากสันติสุข สันติวิธีมิใช่การยอมจำนนหรืออยู่เฉย โดยให้อีกฝ่ายมากระทำโดยไม่ตอบโต้ แต่สันติวิธีคือการตอบโต้แบบหนึ่งโดยไม่ใช้

ความรุนแรง ทั้งนี้เพื่อหยุดยั้งพฤติกรรมอันไม่ถูกต้องหรือเพื่อปรับเปลี่ยนสถานการณ์ให้เป็นไปในทางสันติ
ขณะเดียวกันสันติวิธียังหมายถึงการสร้างเงื่อนไขที่ยุติความรุนแรง หรือขจัดเงื่อนไขที่ส่งเสริมพฤติกรรมอันเป็น
ปัญหา ทั้งนี้ต้องอาศัยปัญญาที่เข้าใจกระจ่างชัดในรากเหง้าของปัญหาและสามารถคิดค้นมาตรการที่สร้างสรรค์ได้
และสันติวิธีจะช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยต่างๆ แล้ว คำตอบที่พบในเบื้องต้นมีอย่างน้อย
7 ประการ กล่าวคือ 1) การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว
ยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจ
กันเป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่างๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย 2) สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่
สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้
ความรุนแรง กระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติ และระหว่างชาติได้นำมาสู่การแสวงหา
เสรีภาพ และความเจริญ 3) สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆ กลุ่ม
ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน
การพยายามหาทางแก้ปัญหาร่วมกันในสิ่งที่นำมา ซึ่งความทุกข์อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่
การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อมๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วม
วางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด การร่วมทุกข์นี้ในทางพุทธ
ศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมกันนั้นน้อยลง และที่สำคัญ การร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการ
ปรึกษาหารือกัน 4) สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้ง โดยไม่ใช้
ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ใช้
ความรุนแรงดังกล่าวนั้น ประกอบไปด้วย “ความเป็นธรรม” ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่อง
และให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลกคนหนึ่งซึ่งรักสุข และเกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน 5) สันติวิธี
เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง
ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้ง
ดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความ
เข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดอง นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง 6) ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน
เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมามากจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการ
ประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนการทัศน์ จากวิถีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไข
ปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกัน
คิด ร่วมกันทำการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี 7) สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม
วิธีการนี้เป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์
แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิด
การตีความเพื่อสนองตอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะ
แสวงหาจุดร่วมที่คล้ายคลึงกันได้

ดังนั้นสันติวิธีในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่นำมาสู่ความรุนแรงให้เกิดสันติภาพจะต้องมีผู้นำริเริ่มนำสันติวิธีมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและการพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุน หรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาค เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่างๆ ได้ เช่น ความคิดเห็นชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนสันติวิธีทั้งสิ้น นอกจากนี้บทบาทของผู้นำศาสนาในทุกๆ ศาสนาจึงจำเป็นต้องการแก้ไขเหตุการณ์ความไม่สงบด้วยสันติวิธี ด้วยการนำหลักคำสอน หลักศรัทธา และหลักการปฏิบัติมาพูดคุย เจรจา หาทางออกร่วมกัน เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นดังความปรารถนาของทุกคน โดยเฉพาะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เป็นพื้นที่ที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและในบางส่วนนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การแก้ไขปัญหาท่ามกลางความแตกต่าง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไข

จากเหตุผลดังกล่าว รวมถึงผู้วิจัยในฐานะเป็นประชาชนที่ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ได้ตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมผู้นำศาสนา ซึ่งเป็นผู้ทราบปัญหาข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการหา “แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้” เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาอย่างแท้จริง และส่งผลต่อการนำไปสู่สันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตประชากร

การวิจัยในครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำศาสนาในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ทางสังคม ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์และเป็นผู้ที่เข้าร่วมโครงการ “ผู้นำศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมชายแดนใต้” ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประจำปี 2558 ซึ่งประกอบได้ด้วย

1.1 ผู้นำศาสนาอิสลาม (อิหม่าม)	จำนวน	11	คน
1.2 ผู้นำศาสนาพุทธ (พระภิกษุ)	จำนวน	8	รูป
1.3 ผู้นำศาสนาพุทธ (บาทหลวง)	จำนวน	1	คน

2. ขอบเขตตัวแปร

มุ่งศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ จากผู้นำศาสนาในสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่เข้าร่วมโครงการ “ผู้นำศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคมชายแดนใต้” ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ประจำปี 2558

3. ขอบเขตเวลา

ระยะเวลาทำการวิจัยใช้ระยะเวลาประมาณ 5 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2559 ถึง เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen John M. & Uphof, Norman T., 1980) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบาย และ ประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจ ในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการ ดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำ ประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจาก ความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการ กระจายผลประโยชน์ ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็น ผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคมด้วย 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆได้

พัชรี พงษ์ศิริ (2551) ได้แสดงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยได้สร้างกรอบพื้นฐานการมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1). การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - Making) ซึ่งเป็นการตัดสินใจในการดำเนิน กิจกรรมตั้งแต่ระยะเริ่มต้น 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) เป็นการเข้าร่วมโดยการ สนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) โดยอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัว 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเป็นการควบคุมและตรวจสอบการ ดำเนินกิจกรรมรวมทั้งเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

แคสเปอร์สัน และ บริทแบนด์ม (Kasperson and Breitbandm, 1974, อ้างถึงใน ธวัช ลิทธิกิจโยธิน) ได้เสนอมาตรวัดระดับแรกของการจำแนกว่าการกระทำอะไรจึงถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมหรือไม่ถือว่าเป็นการมี

ส่วนร่วม ซึ่งสรุปได้ 3 ประการคือ 1) การกระทำโดยแต่ละบุคคล มิใช่เป็นการกระทำโดยกลุ่มซึ่งอาจทำให้การวิเคราะห์หรือได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแสดงออกของแต่ละบุคคลในกระบวนการมีส่วนร่วม นั้น จะเห็นได้ถึงค่านิยมความรับรู้ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กล่าวคือ กิริยาที่ถือว่าเป็นส่วนร่วมก็คือ กิริยาที่มีการ แสดงต่อผลของการกระทำนั้น โดยตรงของแต่ละบุคคล 2) ความหนาแน่นของการกระทำ ซึ่งแสดงออกโดยการร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของ กิจกรรมที่ยาวนานหรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจการกระทำ 3) คุณภาพของการเข้าร่วม ซึ่งดูจากผลและผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้าง การยอมรับความสามารถและความคิดเห็นมีการลงมือทำ การประเมินผล

Galtung (อ้างถึงใน คัทเลีย รัตนวงศ์, 2550, น. 28-29) ทฤษฎีสันติภาพของ Johan Galtung เป็นนักวิชาการด้านสันติภาพอีกท่านหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ในแง่ของการศึกษาพุทธศาสนาโดยใช้ทฤษฎีสันติภาพ และนำมาซึ่งข้อเสนอแนะในการใช้พุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างขึ้นแก่สังคม ในหนังสือชื่อพุทธสันติวิธี: ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง รวมทั้งบทความที่มีชื่อเสียงมากของ Galtung ชื่อ ความรุนแรง สันติภาพ และการวิจัยสันติภาพ (Violence, Peace, and Peace Research) ตีพิมพ์ใน Journal of Peace Research, Vol.6 ปี ค.ศ. 1969 Galtung ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายทางสันติภาพของมนุษย์ว่า สันติภาพซึ่งเป็นเพียงภาวะที่ปลอดจากสงครามนั้นยังไม่เพียงพอ แต่ต้องเป็นภาวะที่ไม่มีการกระทำรุนแรงต่อเพื่อนมนุษย์ ความรุนแรงในทัศนะของกัลป์ตุงไม่ใช่เพียงความรุนแรงทางตรงอันเกิดจากการกระทำระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรุนแรงทางโครงสร้างอันเกิดจากระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย Galtung กล่าวว่า ถ้าปฏิบัติการสันติวิธีได้รับการยกย่องอย่างสูง เพราะเป็นปฏิบัติการที่ต่อต้านการใช้ความรุนแรง ดังนั้น ทัศนะหรือนิยามของความรุนแรงจะต้องกว้างขวางพอที่จะครอบคลุมความหมายที่หลากหลายของการใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันก็ต้องชัดเจนเพียงพอที่จะเป็นฐานสำหรับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการส่งเสริมสันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ แม้ว่าสันติภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์และสังคมทุก ๆ ระดับปรารถนาจะให้เกิดขึ้น แต่ยังไม่มียุทธวิธีใดที่จะทำให้มนุษย์และสังคมประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์สันติภาพให้เกิดขึ้นมาได้ดังนั้น สันติภาพในแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุจึงเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับมนุษย์และสังคม ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอแนวทางการส่งเสริมสันติภาพในแนวคิดของท่านไว้ 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ส่วนปัจเจกบุคคลกับส่วนสังคม (คัทเลีย รัตนวงศ์, 2550, น. 41-44) แนวทางส่งเสริมปัจเจกบุคคล ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาดีหรือถูกต้องสมบูรณ์ ไม่เป็นการศึกษาแบบสุนัขหางด้วน คือ ต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพ และมีความรู้ด้านศีลธรรมหรือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ด้วย 2) ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยดีหรือถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา สุขภาพอนามัยดีทางกายคือร่างกายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของจิต สุขภาพอนามัยดีทางจิต คือ จิตปกติ ไม่เป็นคนวิกลจริต ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของสติปัญญา และสุขภาพอนามัยดีทางสติปัญญาคือไม่มีความเห็นผิด เข้าใจผิด เชื่อผิด และไม่เป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดี 3) ส่งเสริมให้บุคคลมีครอบครัวที่ดีหรือถูกต้อง หรือไม่มีปัญหาครอบครัว คือ มีความเป็นอยู่ที่ถูกต้องต่อกันและกันตามหลักธรรมะเรื่อง ทิศ 6 ได้แก่ ทิศข้างหน้า คือ บิдамารดา ทิศข้างหลังคือลูกหลาน ทิศข้าง

ซ้าย คือมิตรสหาย ทิศข้างขวาคือครูบาอาจารย์ ทิศข้างบนคือผู้มีอำนาจ ผู้บังคับบัญชา พระมหากษัตริย์ สมณะสงฆ์
ทิศข้างล่างคือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา คนยากจน คนใช้คนกรรมกร 4) ส่งเสริมให้บุคคลมีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ
เป็นบุคคลที่ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน มีระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่ากินอยู่พอดีเท่าที่จะให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่
แล้วทำหน้าที่ได้มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณประโยชน์ 5) ส่งเสริมให้บุคคล
รู้จักธรรมชาติ จินรู้ว่าธรรมชาติคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ หน้าที่แบ่งเป็น 2 ชั้น ได้แก่ หน้าที่ชั้นที่หนึ่งพื้นฐาน
ทั่วไป คือ ให้อรอดชีวิตอยู่ได้ ต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตรอดอยู่ได้ เป็นหน้าที่ระดับโลกียะ และหน้าที่ชั้นที่สอง คือ
ให้อรอดจากความทุกข์ ความบีบคั้นของโลก เป็นหน้าที่ระดับโลกุตตระ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะมีหน้าที่อย่างโลกียะ
ให้อรอดชีวิตอยู่ได้ในโลก แต่ต้องมีชีวิตอย่างโลกุตตระ คือ มีหน้าที่ไม่ให้เรื่องโลก ๆ ความเห็นแก่ตัว ภูเขาของภูเขา
ครอบงำทำให้เป็นทุกข์ได้ 6) ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว คือ รักผู้อื่น เพราะนำหลักธรรมะสูงสุดมาใช้
คือ ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เรามีปัญหา คือ ความทุกข์อย่างเดียวกัน คือ เกิด แก่เจ็บ ตาย อย่าง
เดียวกัน แล้วเราจะเบียดเบียนกันทำไม เราจะเอาเปรียบกันทำไม เราจะรังเกียจกันทำไม เราจึงรักผู้อื่น 7) ส่งเสริม
ให้บุคคลมีศีลธรรม คือ มีการคิด การพูด การกระทำที่เป็นไปเพื่อให้เกิดความปกติ ความสงบสุขหรือสันติภาพ แต่
ไม่ก่อให้เกิดปัญหาโกลาหลวุ่นวายวิฤตการณ์ใดๆ ที่ตรงกันข้าม 8) ส่งเสริมให้บุคคลมีสัมมาทิฐิ คือ ความคิด
ความเห็น ความเชื่อ ความรู้ที่ถูกต้องย่อมจะก่อให้เกิดการคิด การพูด และการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย สัมมาทิฐิ
จึงเป็นความรู้ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม 9) ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนมีชีวิตเย็น ชีวิตเย็นนี้มี 2 แบบ คือ ชีวิตเย็น
อย่างผู้มีกิเลสแต่กิเลสไม่เกิดขึ้น เพราะสามารถควบคุมเอาไว้ได้ เรียกว่า “ชีวิตเย็นแบบชาวโลก” และ “ชีวิตเย็น
อย่างผู้ไม่มีกิเลส” คือ แบบของพระอรหันต์ เพราะหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ เป็นทฤษฎีและแนวคิดแรกที่ พยายามอธิบายภาวะผู้นำ
ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คุณลักษณะของผู้นำเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมิได้เกิดจากการฝึกอบรม โดยลักษณะ
ของผู้นำด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (Stogdill อ้างถึงใน เอกสิทธิ์ สุทธิศาสนกุล, 2545, น. 18) 1) คุณลักษณะทางกาย
(physical characteristics) ได้แก่ อายุ ลักษณะท่าทางส่วนสูง น้ำหนัก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้มี
ลักษณะของผู้นำในตนเอง และสามารถ สร้างความยำเกรงให้กับสมาชิกในกลุ่มได้ 2) ภูมิหลังทางสังคม (social
background) การตรวจสอบภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การศึกษา สถานภาพทางสังคม การเปลี่ยนแปลง
ฐานะทางสังคม เป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ ผู้นำจะต้องมีเช่นเดียวกับคุณลักษณะทางกาย 3) สถิติปัญญาความรู้
ความสามารถ (intelligence) การศึกษาจำนวนมากได้ตรวจสอบ ความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา ความรู้
ความสามารถกับสถานภาพความเป็นผู้นำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำมักมีลักษณะต่อไปนี้ คือ พุดเก่ง ตัดสินใจดี
ความรู้ดี 4) คุณลักษณะทางสังคม (social-related characteristics) ผู้นำตามลักษณะนี้เป็น ผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมใน
กิจกรรมต่าง ๆ อย่างกระตือรือร้น เป็นผู้ชอบการติดต่อพบปะสังสรรค์กับ บุคคลอื่น

พระมหาสนิท สุทนต์ (2544, น. 45) กล่าวว่า ลักษณะของผู้นำที่ดี คือ ลักษณะผู้นำที่จะทำให้เกิดความ
เคารพ ความศรัทธา ความเชื่อมั่นในหมู่คณะหรือในหมู่ประชาชนที่ได้มอบหมายให้เป็นผู้ นำ มีความคิดริเริ่ม
(initiative) ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น มีความรู้ (knowledge) มีความรู้ความเข้าใจต่อกิจกรรม และมีความรู้ในการ
บริหารจัดการในงานที่กระทำร่วมกัน ความเป็นธรรมหรือความยุติธรรม (justice) มีความเที่ยงธรรม ปราศจาก

อคติ วางตนเป็นกลางไม่มีความเอนเอียงในทางที่จะก่อให้เกิดผลเสียหรือเป็นโทษต่อผู้ใดผู้หนึ่ง มีความอดทน (endurance) มีความอดกลั้นต่อเหตุการณ์ มีจิตใจที่มั่นคงเข้มแข็ง ไม่โลเลมีความสงบเสงี่ยม (humility) ไม่หยิ่งโส ไม่จองหอง ไม่ก้าวร้าวต่อผู้อื่น ไม่แสดงอำนาจบีบบังคับผู้อื่นที่ต่ำกว่า

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จรรยาศักดิ์ ชูมมานนท์ (2541) ศึกษาเรื่อง ศาสนากับสันติภาพ: ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนและวิธีการสร้างสันติภาพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ตามหลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา มีคำสอนทั้งส่วนที่เป็นแก่น คือ จุดหมายปลายทาง ซึ่งเรียกว่า โมกษะ คือ พระพรหม หรือปรมาตมัน และพระนิพพาน นิโรธหรือวิมุตติ ซึ่งเป็นปรมัตถธรรมในพระพุทธศาสนา และส่วนที่เป็นแก่นโดยการเน้นถึงการปฏิบัติ เป็นวิธีการแสวงหา ผู้วิจัยเชื่อว่า การจะบรรลุอุดมคตินั้น จำต้องอาศัยความตั้งใจพากเพียร พยายามปฏิบัติจริง ๆ และมหาดมะ คานธี ได้พิสูจน์วิธีนี้แล้วว่าการปฏิบัติทางศาสนา โดยเฉพาะตามหลักสัจยาคระาะห์ และอหิงสธรรมเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการแสวงหาสันติภาพทั้งในระดับตนเอง สังคม และประเทศชาติ ผู้วิจัยยังได้เสนอทัศนะส่วนตัวว่า การแสวงหาสันติภาพ จะต้องมี ความเชื่อมั่นในวิธีการที่ทางศาสนา กำหนดไว้ โดยการทดลองปฏิบัติจริง และการมีแบบอย่างของผู้บรรลุ มรรคผลคือ สันติภาพในระดับทางจิต ทางปัญญา และสังคมปรากฏให้เห็นได้อย่างเป็น รูปธรรมมากขึ้น ก็จะเป็นแบบอย่างของการพัฒนาเยาวชนและการปกครองด้วยศาสนธรรม เช่น ในรูปของธรรมรัฐ หรือประชาธิปไตย เพื่อจุดหมายสูงสุดของศาสนาและสันติสุขในสังคม อุปสรรคขัดขวางการบรรลุสันติภาพทางศาสนารวม 6 ประการ ของพระพุทธศาสนา คือ การไม่รู้จักความจริง (อวิชชา) ความรู้เป็นมิถิยาปฏิบัติ มีกิเลสตัณหา อุปาทาน นิเวศน์ และไม่เข้าใจอริยสัจ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ อวิชชา เป็นต้น ทำให้มนุษย์ไม่มี ความกล้าหาญที่จะแสวงหาความจริง และรู้ว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ เพื่อบรรลุสู่มรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นสันติภาพถาวร คือ หลุดพ้นจากทุกข์

มนตรี มาลีพันธ์ (2544) ศึกษาเรื่อง ญูฮาดในอิสลามการศึกษาเชิงวิเคราะห์ในแง่มุมของสันติวิธีและการใช้ความรุนแรง พบว่า ในยุคเริ่มต้น มุสลิมยึดมั่นในสันติวิธีอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะต้องเผชิญหน้ากับการประหัตประหารที่รุนแรงเพียงใดก็ตาม ต่อมาเมื่อสถานการณ์ของมุสลิมเลวร้ายลง ทำให้ต้องอพยพสู่นครมะดีนะห์ ที่นั่นมุสลิมได้ก่อตั้งประชาคมของตนขึ้น เป็นประชาคมที่มีอาณาเขตพรมแดนของตนเอง ในสถานการณ์ใหม่ เช่นนี้ การญูฮาดด้วยกำลังอาวุธจึงถูกนำมาใช้เพื่อป้องกันพรมแดนและประชาคมจากการรุกรานจากภายนอก ในยุคกลางอาณาจักรอิสลามมีความเข้มแข็งสูงสุดจนกลายเป็นมหาอำนาจในยุคนั้น นักนิติศาสตร์มุสลิมจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าการญูฮาด คือ การต่อสู้กับการปฏิเสธอิสลาม ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งยังคงเห็นว่าการ-ญูฮาดในรูปแบบของการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธทำได้ในกรณีที่ถูกรุกรานเท่านั้น เมื่อเข้าสู่ยุคใหม่โลกอิสลามอ่อนแอ และถูกรอบงำโดยตะวันตก การญูฮาดจึงถูกอธิบายเน้นหนักไปในเชิงป้องกันและขับไล่ผู้รุกราน ในปัจจุบันการตกอยู่ในสถานะของการไร้อำนาจของโลกอิสลาม และกระแสของสันติวิธีที่แพร่หลายทำให้นักวิชาการมุสลิมจำนวนหนึ่งพยายามค้นหาสถานะของสันติวิธีในอิสลาม และอธิบายญูฮาดในแง่มุมของสันติวิธี แม้ว่าการญูฮาดทำได้ทั้งโดยสันติวิธีและการใช้ความรุนแรง แต่การจะจำกัดการญูฮาดให้อยู่ในกรอบของสันติวิธีโดยสิ้นเชิงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ยาก เพราะศาสตคามุฮัมมัด คือลฯ เองก็ยอมรับในการใช้ความรุนแรงในบางสถานการณ์ แต่มุสลิมสามารถที่จะจำกัดการใช้ความรุนแรงให้อยู่ในเฉพาะกรณีที่จำเป็นเพื่อการป้องกันการรุกรานจากภายนอกเท่านั้น ในขณะที่ควรใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งภายใน

ไอศูรย์ พัทธศิริ (2546) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ พบว่า แนวความคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ต่างมีพื้นฐานมาจากศาสนาเป็นสำคัญ รวมทั้งภูมิหลังทางด้านวัฒนธรรมและสังคมที่มีผลต่อแนวคิดเรื่องสันติภาพ ส่วนมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ยังได้รับอิทธิพลจากแนวทางสันติวิธีของ เฮนรี เดวิด ธอร์ และมหาตมะ คานธี และได้นำมาเป็นแนวทางในการประท้วงด้วยสันติวิธี เพื่อสิทธิความเท่าเทียมกันของคนผิวขาวและผิวดำในอเมริกา ผลการวิจัย พบว่า แนวความคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ มีความคล้ายคลึงกันในด้านทฤษฎีที่มีต่อสันติภาพ รวมทั้งจุดมุ่งหมายและการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์ไปสู่สันติภาพ แต่อาจมีความแตกต่างกันในบางแง่มุมและรายละเอียด เช่น วิธีการและกระบวนการของการศึกษาในการพัฒนา-มนุษย์ และทฤษฎีที่มีต่อสันติภาวะภายนอกของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นต้น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วทฤษฎีที่มีต่อสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ มีความ-คล้ายคลึงกัน คือ ความมุ่งหมายที่จะให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคมโดยปราศจากการแบ่งแยกผิวพรรณ เชื้อชาติ ศาสนา และการอยู่ร่วมกันอย่างประสานกลมกลืน ทั้งสองท่านมีความเห็นสอดคล้องว่าสันติภาพที่แท้จริงเริ่มมาจากสันติภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ แล้วส่งผลแสดงออกมาทางการกระทำที่เป็นประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวม

สุไรณี สายนุ้ย (2547) ศึกษาเรื่อง ผู้นำศาสนาอิสลามกับขบวนการทางสังคม ศึกษาชีวประวัติผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2 ท่านคือ หะยีสุหลงบินอับดุลกาเดร์ และดร. อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมภาวะการเป็นผู้นำศาสนาของบุคคลทั้งสองท่าน คือ การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว การเรียนรู้ศาสนา และแนวคิดในการฟื้นฟูอิสลาม ในแง่ของขบวนการทางสังคมผู้นำทั้งสองท่านใช้หลักการ “ญิฮาด” ในศาสนาอิสลาม เป็นพลังขับเคลื่อนโดยผ่านรูปแบบ

วินัย นัยเนตร (2547) ศึกษาเรื่อง บทบาททางด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำศาสนาอิสลาม: ศึกษาเฉพาะกรณี กรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า ผู้นำศาสนา-อิสลามที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน จะทำให้มีความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนา-ชุมชน ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการ-บริหารการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน ความคิดเห็นต่อระดับการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อปัญหาในการบริหารการพัฒนาชุมชน ความคิดเห็นต่อบทบาท

สุวัฒน์ บุญลา (2555) ได้วิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มประชาสังคมศึกษา เฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี" พบว่า กลุ่มประชาสังคมเห็น ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าแต่ในระดับการมีส่วนร่วมกลุ่มยังมีส่วนร่วมอยู่ในระดับการรับรู้เป็นหลักยังไม่เข้าสู่การมีส่วนร่วมระดับเสนอ ความคิดเห็นอย่างชัดเจน ขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้นกลุ่มประชาสังคมเห็นว่ากลุ่มยังมีส่วนร่วมอยู่ในขั้นของการเสนอปัญหาแต่ยังไม่เข้าไปร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา

ท้องถิ่นโดยตรงนอกเหนือจากชั้นการตัดสินใจ และชั้นการติดตาม ประเมินผล ซึ่งอยู่ในระดับที่สูงกว่า ปัญหาอุปสรรค ในการมีส่วนร่วมที่สำคัญคือ การไม่ทราบถึงสิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในกลุ่มประชาสังคม การมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมน้อย เนื่องจากปัญหาเวลาที่ต้องใช้ทำมาหากินของสมาชิกกลุ่มประชาสังคม และควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์เรื่องสิทธิการมีส่วนร่วม

พวงทอง โยธาใหญ่ (2555) ได้วิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่" พบว่า การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ได้มีความพยายามที่จะปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 แต่มีองค์การบริหารส่วนตำบลบางส่วนยังปฏิบัติไม่ครอบคลุมการตามที่ระเบียบกำหนด โดยเฉพาะในเรื่องการจัดทำแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ใน แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 5 ปี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานยังไม่มี ความเข้าใจในเรื่องของระเบียบเท่าที่ควร สำหรับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ประจำปี 2545 การศึกษาครั้งนี้พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นทั้งสองระดับ ไม่มีความแตกต่างกันในทุกประเด็น ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติการการมีส่วนร่วมในการร่วมผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการพยายามประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้” ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants จำนวน 20 คน และการสนทนากลุ่ม โดยเก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึก และบันทึกเทปควบคู่ไปกับการสังเกตและลงภาคสนาม

ผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงนำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ มีดังนี้ 1) พัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาในกระบวนการมีส่วนร่วม 2) พัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น 3) การสร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกันโดยใช้วิธีการขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างต่อเนื่องสำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม 5) การสร้างความรู้สึกรักความภาคภูมิใจสำหรับการปฏิบัติในการรักษา 6) ควรให้ผู้นำศาสนาได้มีบทบาทในการจัดอบรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่จะลงปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในพื้นที่

นอกจากนี้ ผลการศึกษาจากการระดมความคิดเห็นด้วยการจัดสนทนากลุ่ม เรื่องแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีผู้นำศาสนาและหน่วยงานภาครัฐได้ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุ ปัญหา อุปสรรคชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ปัญหาอุปสรรคชาวบ้านระแวงเจ้าหน้าที่ และปัญหา อุปสรรคขาดความรู้ในภาษาท้องถิ่นส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มความรู้ ทักษะในการสื่อสารกับชาวบ้าน และข้อเสนอแนะเจ้าหน้าที่ควรลงพื้นที่สร้างความสัมพันธ์กับประชาชน ได้แก่ (1) ควรให้ผู้นำทางศาสนามีบทบาทในการจัดอบรมหน่วยงานภาครัฐที่จะลงปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวกับภาษาศาสนาวัฒนธรรมประเพณีของคนในพื้นที่ (2) พัฒนาศักยภาพของผู้นำทางศาสนาด้านกระบวนการมีส่วนร่วม (3) ควรส่งเสริมให้ผู้นำทางศาสนาใช้มัสยิดเป็นสถานที่ไว้สำหรับประชาสัมพันธ์

ด้านการมีส่วนร่วมวางแผน ปัญหา อุปสรรคขาดความรู้ด้านการวางแผน ปัญหาอุปสรรคประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน ปัญหา อุปสรรคขาดความร่วมมือของประชาชน ปัญหา อุปสรรค ไม่มีการดำเนินงานตามแผน และปัญหา อุปสรรคโครงการที่ลงมาไม่มีการต่อยอดส่วนข้อเสนอแนะอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำให้เข้าใจในการดำเนินงานต่างๆในพื้นที่ ข้อเสนอแนะอยากให้รัฐให้ความสำคัญกับการวางแผนมากกว่านี้และข้อเสนอแนะอยากให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามคำพูด เช่น พัฒนาศักยภาพของผู้นำทางศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น

ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคงบประมาณล่าช้า ปัญหา อุปสรรค ขาดความรู้ด้านการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรคขาดความชัดเจน แน่นนอน แม่นยำในการดำเนินงานและปัญหา อุปสรรคความคิดเห็นไม่ค่อยตรงกัน ส่วนข้อเสนอแนะควรให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ก่อนดำเนินงาน เช่น ควรจัดอบรมให้ความรู้กับผู้นำทางศาสนาและเจ้าหน้าที่ก่อนดำเนินโครงการ

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ปัญหา อุปสรรคขาดความรู้ด้านการประเมินปัญหา อุปสรรคไม่มีการประเมินโครงการ ปัญหา อุปสรรคประเมินไม่ตรงตามความเป็นจริง ปัญหาอุปสรรคเจ้าหน้าที่ไม่มีความชัดเจนในการประเมินผล และปัญหา อุปสรรคผู้นำทางศาสนาไม่ค่อยจะได้รับการทราบในการดำเนินงานประเมินผลส่วนข้อเสนอแนะควรให้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับการประเมิน และข้อเสนอแนะอยากให้มีการประเมินทุกโครงการ เช่น ควรให้หน่วยงานภาครัฐและผู้นำทางศาสนาติดตามประเมินผลโครงการทุกเดือน

ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ และปัญหาอุปสรรคด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาอุปสรรคชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือมากที่สุดผลการวิจัยเป็นเช่นนี้อาจเป็นผลเนื่องจากการที่ชาวบ้านมีความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจหน่วยงานภาครัฐทำให้ชาวบ้านไม่ยอมให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการค้นหาปัญหาและสาเหตุที่แท้จริงที่เกิดในหมู่บ้าน การค้นหาปัญหาและสาเหตุเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่สุดชาวบ้านเป็นคู่อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของหมู่บ้านตนเองดีที่สุด การที่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการให้ข้อมูลต่างๆ โครงการที่ลงสู่หมู่บ้านเพื่อพัฒนาหมู่บ้านก็ถือว่าไม่ใช่โครงการที่เป็นความต้องการของชุมชนก็ถือว่ายังไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริงการที่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ปัญหา อุปสรรค ด้านการมีส่วนร่วมในการ

ประเมินผลของผู้นำทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหา อุปสรรค ผู้นำทางศาสนาขาดความรู้ด้านการประเมิน ผู้นำทางศาสนาควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ เพื่อที่จะสามารถทราบถึงคุณภาพของโครงการที่จัดขึ้นว่า สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ได้มากน้อยเพียงใด และยังสามารถแก้ไขปัญหในการดำเนินโครงการที่เกิดขึ้นได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้นำทางศาสนาตัดสินใจในการดำเนินโครงการที่ ปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลงการดำเนินโครงการให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็นนั้น ต้องสร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกัน โดยใช้วิธีการขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ขึ้นก่อนเกิดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมที่มีมาก่อน หรือได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักต่อการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้นำ เป็นแบบอย่างและเป็นครูผู้ถ่ายทอดแนวความคิดวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน สร้างให้รู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม จุดเปลี่ยนความคิด ฟังตนเอง ฟังพากันเองในชุมชน ลดการพึ่งพิงจากภายนอก เพิ่มความรู้สึกผูกพันกับชุมชน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเปิดเวที เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ สอดคล้องกับ จรัส สุวรรณมาลา, 2546 คนในชุมชนร่วมกันสรรหา คัดเลือกบุคคลหรือคณะบุคคลในชุมชนมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชนเกี่ยวกับกิจการสาธารณะของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมสาธารณะตามความต้องการของพลเมืองในชุมชนนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างให้รู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม จากประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น จุดเปลี่ยนความคิด ฟังตนเอง ฟังพากันเองในชุมชน ลดการพึ่งพิงจากภายนอกหรือรอรับความช่วยเหลือ เพิ่มความรู้สึกผูกพันกับชุมชน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเปิดเวที เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมกลุ่มย่อยกลุ่มใหญ่ สอดคล้องกับ ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์¹ (2542) ที่ศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการนั้น มีสาระและขอบเขตกว้างขวาง โดยเฉพาะการเลี้ยงชีพของคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน นักธุรกิจองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน การเรียนรู้ในชุมชนควรนำไปสู่วัตถุประสงค์หลายๆ ประการพร้อมกันๆ กัน เช่น เพื่อสืบค้นผู้นำจิตวิญญาณ สร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เกิดความเอื้ออาทร สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ วิธีคิดและวิธีทำงาน ทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แนวทาง วิธีการและแผนงานการแก้ปัญหา ได้เริ่มทดลองปฏิบัติ ได้ใจทวิวิจัย เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ได้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปทเรียนร่วมกัน การเรียนรู้ให้รู้เกิดขึ้นในจิตใจส่วนร่วมมากเท่าใดจะยิ่งเรียนรู้ได้มากเท่านั้น ส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างต่อเนื่อง สำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม และการสร้างความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกสำหรับการปฏิบัติในการรักษา การเรียนรู้การมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรมที่ กิจกรรมที่ปฏิบัติแล้วแก้ปัญหาสำเร็จ ทำให้อยากทำซ้ำ บูรณาการบนพื้นฐานการพัฒนาอย่างสมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม วิธีการเวทีแลกเปลี่ยน ระดมสมอง เปิดพื้นที่เรียนรู้ แนวทางการขับเคลื่อนที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน กิจกรรมสร้างสรรค์ แก้ไขปัญหาของชุมชนเอง สามารถเป็นไปได้ ทำได้จริง กิจกรรมกลุ่มที่สมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติได้ โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามความสามารถ ส่งเสริมการคิดที่อิสระ และตัดสินใจได้อย่างอิสระ บูรณาการบนพื้นฐานการพัฒนาอย่างสมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม วิธีการ ต้องมีการคิด และทำ ตระหนัก ขอมริบมิตรร่วมสู่การปฏิบัติจริง เวทีแลกเปลี่ยน ระดมสมอง เปิดพื้นที่เรียนรู้ แนวทางการขับเคลื่อนที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน อดุลย์ วัชรวิบูล (2543: 24) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นลำดับขั้นการเรียนรู้จากและผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่นการเรียนรู้ของชุมชนไม่แยกขาดจากจิตสำนึกสาธารณะ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึก “เป็นเจ้าของ” ชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิต สาธารณะที่มีสุขภาพดีหรือชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็ง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีขั้นตอนของการแก้ปัญหาาร่วมกันโดยชุมชนและเพื่อชุมชนให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ จรัส สุวรรณมาลา, 2546 การมีส่วนร่วมของ ความรับผิดชอบร่วมกัน คนในชุมชนร่วมกันคิดและกำหนดว่าชุมชนควรมีหรือทำกิจกรรมสาธารณะอะไรบ้าง เช่น การจัดการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือจัดให้มีบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานต่างๆ ในชุมชน

พฤติกรรมมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ภาคีเครือข่าย ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างบูรณาการ จัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ร่วมรับผลประโยชน์ที่อาจไม่ได้เป็นตัวเงิน แต่เป็นความรู้สึกผูกพัน ความสามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการประเมินติดตามผลเพื่อการพัฒนา มีการประชาสัมพันธ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับภายนอก การสนับสนุน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีหน่วยงานจากภายนอกให้การสนับสนุน ตรงกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ภาคีเครือข่าย ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างบูรณาการ จัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ร่วมรับผลประโยชน์ที่อาจไม่ได้เป็นตัวเงิน แต่เป็นความรู้สึกผูกพัน ความสามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการประเมินติดตามผลเพื่อการพัฒนา มีการประชาสัมพันธ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับภายนอก ในการปฏิบัติขั้นตอนกระบวนการต่างๆ ไม่ต้องเรียงลำดับ เสมอไปขึ้นอยู่กับ สภาพปัญหา ความพร้อม จังหวะ โอกาส จุดเด่น จุดด้อย ของแต่ละชุมชนเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติทุกขั้นตอนสามารถยืดหยุ่นได้ สอดคล้องกับสมศรี จินะวงษ์ อ้างถึงใน นันทนุช สังวาลย์, 2546: 28-29 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ มีสาระและขอบเขตกว้างขวาง โดยเฉพาะประเด็น “การเลี้ยงชีพ” ของคนในชุมชนซึ่งจำเป็นต้องอาศัย “ความร่วมมือร่วมใจ” หรือ “การผนึกกำลัง” จากทุกส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ นักวิชาการ สื่อมวลชน นักธุรกิจ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ฯลฯ การเรียนรู้ในชุมชนจึงมิได้เกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษาเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้

ร่วมกันของทุกฝ่าย การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ควรนำไปสู่วัตถุประสงค์หลาย ๆ ประการพร้อมกัน เช่น เพื่อสืบค้นผู้นำจิตวิญญาณ สร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เกิดความเอื้ออาทร สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ ได้ปัญหาและความต้องการของชุมชน ได้แนวทาง วิธีการ และแผนงาน การแก้ปัญหา ได้เริ่มทดลองทำ ได้โจทย์วิจัย เกิดการสะสมความรู้ในท้องถิ่น ได้องค์ความรู้ใหม่ และขยายผลผ่านการสรุปบทเรียนร่วมกัน ชุมชนมีโอกาสร่วมเรียนรู้และจัดการร่วมกัน สอดคล้องกับ การมีส่วนร่วมที่มีความรับผิดชอบ จรัส สุวรรณมาลา, 2546 คนในชุมชนร่วมกันตรวจสอบ ฝึมอง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินกิจการสาธารณะของชุมชน ผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ให้กิจการสาธารณะของชุมชนมีความยั่งยืนและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในระยะยาว คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership) ทรัพย์สินหรือกิจการสาธารณะของชุมชนเสมือนหนึ่งเป็นของตัวเอง โดยช่วยกันทำนุบำรุงรักษา ฝึะระวังดูแลและให้อยู่ในสภาพที่ดีใช้งานได้และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเสมอ หวางแหวนชุมชนท้องถิ่นของตนเองและให้ความไว้วางใจ เข้าใจพลเมืองด้วยกันเอง และวางใจชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชน และประชาชนทุกคนจะต้องได้รับความเป็นธรรมจากการบังคับใช้กฎหมาย ให้กฎหมายพิเศษต่างๆ และควรรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ก่อนประกาศใช้
2. จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วน รวมถึงกลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และจริงจังในการพัฒนา และเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของผู้เ้าศาสนาและประชาชนอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ในจังหวัดอื่น ๆ หรือในภาพรวมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เห็นภาพความชัดเจนในภาพรวมที่กว้างขึ้น
2. ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และประเภทของกลุ่มตัวอย่างให้กว้างขึ้น กล่าวคือ ควรศึกษามโนทัศน์เรื่องสันติภาพของผู้นำท้องถิ่นในทุกระดับ

บรรณานุกรม

- กัทธิดา รัตนวงศ์. (2550). *แนวคิดเรื่องสันติภาพของชัยยิดกัญญา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จรัส สุวรรณมาลา. (2546). *ระบบงบประมาณและการจัดการแบบมุ่งผลสำเร็จในภาครัฐ: ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองยุคใหม่*. กรุงเทพฯ : ธนัชัชการพิมพ์.

- จรูญศักดิ์ ชุมมานนท์. (2541). *ศาสนากับสันติภาพ: การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนและวิธีการสร้างสันติภาพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัชรี พงษ์ศิริ. (2541). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการการจัดหางาน*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระมหาสนิท สุทนต์. (2544). *การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนสำหรับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเขตพื้นที่ฝั่งธน*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พวงทอง โยธาใหญ่. (2545). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่*, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- มนตรี มาลีพันธุ์. (2544). *อุยฮาดในอิสลาม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ในแง่มุมของสันติวิธีและการใช้ความรุนแรง*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- ธวัช ลิทธิกิจโยธิน. (2543). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลคลองโคน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วินัย นัยเนตร. (2547). *บทบาททางด้านบริหารการพัฒนาชุมชนของผู้นำศาสนาอิสลาม: ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นันทนุช สังวาลย์. (2546). *กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษา หมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพรงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ประทีป วีระพัฒน์นรินทร์. (2542). *ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน: จุดเชื่อมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550*. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานราชเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2560)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- สุโรณี สายนุ้ย. (2547). *ผู้นำศาสนาอิสลามกับขบวนการทางสังคม*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุวัฒน์ บุญลา. (2545). *ทักษะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มประชาสังคมศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี*. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาบริหาร สาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เอกสิทธิ์ สุทธิศาสนกุล. (2545). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นของ องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดกาญจนบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันราชภัฏ นครปฐม.
- ไอศูรย์ พยัคศิริ. (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) และ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อดุลย์ วังศรีคุณ. (2543). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่ทำให้ชุมชน เข้มแข็ง: การ วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน. 4* วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cohen, J. M. & Uphof, N. T. (1980). Participation's Place in Rural Development, Seeking Clarity Through pecificity, *World Development*, 213.